Cristinel *MUNTEANU*

ACUITATE AUDITIVĂ ÎN EXPRESII IDIOMATICE ROMÂNEŞTI

0. În această comunicare* ne vom ocupa de originea și de valoarea stilistică a expresiilor românești *a auzi toaca în cer* și *a auzi câinii în Giurgiu*. Ca „imagine" auditivă, ambele reprezintă o consecință a bătăii sau a pălmuirii. Se spune, de pildă, că (cineva) *i-a tras* (cuiva) *o palmă / bătaie de-a auzit toaca în cer / câinii în Giurgiu*. Bogata noastră tradiție lexicografică numără importante dicționare întocmite de prestigioși lingviști (Hasdeu, Tiktin, Candrea & Adamescu, Scriban, Șăineanu), dar și opere monumentale alcătuite de colective de specialiști coordonate de Pușcariu, Iordan etc. (*DA*, *DLR* – elaborate sub egida Academiei, la care se adaugă, pentru marele public, *DEX* și, recent, *MDA*). Dintre acestea, doar *Etymologicum Magnum Romaniae* al lui Hasdeu și dicționarul lui Tiktin (care prezintă aceleași exemple din literatură date de Hasdeu – semn că Tiktin îl consultase) înregistrează sintagmele în cauză.

1. Vom discuta mai întâi modul în care a luat naștere expresia *a auzi toaca în cer*. Deși nu amintesc izolarea pe care o supunem atenției[1], totuși unele dicționare explică ce este *toaca în / din cer*. Bunăoară, *MDA* (s.v. *toacă*) precizează: „Toaca pe care Dumnezeu o bate în cer și după care cocoșii își potrivesc cântecul". Din *CADE* (s.v. *toacă*) aflăm un plus de informație: „toacă care [sic!], după credința poporului, se bate în cer și o aud numai cocoșii și oamenii cu multă știință de carte". Într-adevăr, mai multe surse lexicografice (inclusiv dicționarele de expresii și locuțiuni) atestă izolarea *știe și toaca în cer*, care se întrebuințează în legătură cu cineva foarte deștept. Precizări suplimentare pot fi găsite în

---

* Cu acest titlu, lucrarea a fost prezentată *in honorem* acad. Silviu Berejan, la Colocviul Internațional „Filologia Modernă: realizări și perspective în context european" [Omagiu acad. Silviu Berejan] (Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie și Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți, Chișinău – Bălți, 27-28 septembrie 2007).

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

lucrările de mitologie românească, de etnografie şi folclor. Romulus Vulcănescu afirmă că noaptea, potrivit credinţei populare, se împarte în cinci: „amurg, înnoptare, miezul nopţii, când bate toaca în cer, cântători şi zorii albi" [Vulcănescu, 1987, 437]. Ion Ghinoiu confirmă aceeaşi credinţă: „Conform tradiţiei populare, Toaca cântă sau bate în cer la miezul nopţii ca să trezească cocoşii la Primul lor Cântat" [Ghinoiu, 1997, 203]. Mai mult decât atât, în astronomia populară, constelaţia Pegas este numită uneori chiar Toaca [ibid.].

Hasdeu se mulţumeşte doar să înregistreze expresia *a auzi toaca în cer* [vezi *HEM,* 1974, II, s.v. *aud*, *auz*], ca sinonim pentru *a auzi câinii în Giurgiu*. Informatorul, care i-a furnizat şi contextul („Te bat de *auzi* toaca în cer"), era transilvănean (din Orlat). Cu privire la semnificaţie, Hasdeu scrie numai atât: „Despre bătaie". Tiktin [*TDRG,* 1998, s.v. *auzi*] le notează pe amândouă (cea cu *Giurgiu* fiind „MUNT.", iar cealaltă – „TR."), glosându-le în felul următor: „(er versetze ihn eine Ohrfeige) dass ihn die Ohren Klangen". Aşadar, în opinia lui Tiktin, o lovitură aplicată peste ureche are ca efect ţiuitul organelor de auz (ca iluzie auditivă).

Şi totuşi nu e vorba aici de efectul real al unei lovituri date la capul cuiva (care poate duce şi la surzenie), cât, mai ales, de dorinţa celui care ameninţă că va lovi (hiperbolizându-şi, totodată, forţa); altfel spus – de efectul ireal. Palma sau bătaia administrată ar fi menită trezirii din amorţeală a celui vizat, ascuţirii simţurilor acestuia (cu precădere, cel auditiv). Prin exagerare, o astfel de lovitură îl poate transforma pe un individ necioplit într-un om ager la minte, capabil să ştie şi toaca în cer. Iată un exemplu elocvent dintr-un basm popular, în care replica îi aparţine Sfântului Petru: „Apoi, dacă e aşa, mă întorc la el *să-i cârpesc o palmă să audă toaca în cer*[2], că prea îl văzui modârlan" [*PLS,* 1967, 117][3].

Ca punct de plecare pentru explicarea acestei expresii, credem că trebuie să avem în vedere lovitura ca declanşare a acuităţii auditive, în acord cu credinţa populară. Evident, ulterior enunţul va fi căpătat şi conotaţia ironiei, datorită circumspecţiei cu care erau priviţi cei care pretindeau că aud toaca în cer[4] sau datorită desacralizării unui astfel de obiect imaginar.

Numai un om cu un auz foarte fin poate auzi respectiva toacă, într-o linişte deplină. În povestirea *Toaca* (din *Împărăţia apelor*, 1928), Sadoveanu ne înfăţişează un astfel de personaj. Naratorul îl întâlneşte în Delta Dunării pe rătăcitorul Cricopol, fost căpitan de cazaci, dar moldovean după mamă, dintr-un sat de lângă apa Nistrului. Acesta stă în Deltă, în Ostrovul Lipan, pentru că vrea să descifreze o taină. Imediat după Sfântul Ilie, seara, dintre bălţi şi stuhuri a auzit un sunet: „Nu era ţipăt de dihanie; era un sunet uscat, totuşi sonor. Părea depărtat, deşi îl înţelegeam că-i foarte aproape; şi-am tresărit. Era ceva cu totul deosebit de ce putea să se audă aici. E un fel de bătaie de toacă a tăcerii. Bate de câteva ori şi se opreşte. Aştept; căci sunt sigur că o mai aud. Inima îmi ciocăneşte în piept, întocmai ca şi toaca aceea a solitudinii. Apoi inima stă; îmi ţin răsuflarea; ş-aud mai curat ciocanul bătând – şi sunetul fuge pe deasupra apelor şi cotеşte printre trestii". Cricopol cercetează toate bălţile, stuhurile şi ostroavele bălţii, dar nu reuşeşte să-şi explice

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

fenomenul, care continuă douăzeci de zile, cu regularitate: „Îndată ce au trecut rațele pe sus – și s-au strecurat în ghiolul de aproape lebedele – *am ațintit urechea* [s. – *C.M.*] și iar am auzit. Am auzit toaca singurătății mele. A sunat așa până la un anume ceas, pe care eu îl cunosc după Carul Mare. Când oiștea Carului Mare s-a întors în anume chip, în luna lui iulie, – zvonul de toacă a tăcut".

Reținem, totodată, că subtilul sunet poate fi perceput în calendarul popular după Sfântul Ilie. Această toacă din cer este numită uneori *toaca lui Sfântu' Ilie*.

2. Mai multe probleme pune investigarea originii expresiei *a auzi câinii în Giurgiu*. În *Stilistica* sa, Iorgu Iordan consacră un întreg capitol *izolărilor* (termenul este preluat de la Al. Philippide, care îl împrumutase, la rându-i, de la Hermann Paul), adică unităților frazeologice. În general, comentariile lui Iordan sunt convingătoare. Stelian Dumistrăcel subliniază „mai ales bogăția de material și subtilitatea analizei din capitolul *Izolări*" [Dumistrăcel, 1980, 128]. Sub cuvântul-temă *câine*, Iordan discută și „construcția" *de auzea câinii în Giurgiu* [Iordan, 1975, 275], pe care o cunoștea doar din opera lui Caragiale[5] (din comedia *O noapte furtunoasă*), considerând că formula se explică prin aceea că „bătaia pe care Jupân Dumitrache ar fi dat-o «bagabontului» l-ar fi făcut pe acesta să țipe așa de tare, încât l-ar fi auzit nu numai oamenii, ci și câinii, chiar din alt oraș". Într-o amplă notă de subsol, Iordan îl combate pe Al. Graur, respingând soluția acestuia (deși era corectă!). Redăm nota integral: „AL. GRAUR interpretează formula *de auzea câinii în Giurgiu* altfel decât mine, și anume că «bagabontul» ar fi auzit câinii din Giurgiu. Se bazează, probabil, pe forma de singular a verbului. Se știe însă că vorbirea populară și familiară păstrează starea de lucruri din limba veche, care nu făcea nici o deosebire morfologică între cele două persoane III ale imperfectului. Afară de aceasta mă întreb: de ce ar fi auzit cel bătut de Jupân Dumitrache câinii din (nu în) Giurgiu? I s-ar fi ascuțit auzul în urma bătăii? (Mai degrabă putem afirma contrariul.) De aceea rămân la explicația propusă de mine: țipetele «bagabontului» ar fi fost atât de puternice, încât ar fi fost auzite și la Giurgiu (chiar de câini, nu numai de oameni). Sau bătaia, teribilă, ar fi ajuns să fie cunoscută și în Giurgiu (ți s-ar fi dus vestea până acolo)".

În această privință, trebuie să remarcăm că Iordan, insistând asupra explicațiilor sale, dă dovadă de neglijență. În primul rând, se bazează doar pe un context din Caragiale (destul de neclar, întrucât apare doar efectul și nu cauza [subînțeleasă totuși]: bătaia / palma): „Mai mă uit eu [Jupân Dumitrache – *C.M.*] încolo, mai mă fac că nu mă sinchisesc de el... bagabontul cu ochii zgâiți la cocoane; ba încă-și pune și ochilarii pe nas. Tii! frate Nae, să fi fost el aici să mă fiarbă așa, că-i sărea ochilarii din ochi și giubenul din cap de auzea câinii în Giurgiu" (*O noapte furtunoasă*, actul I, scena I). În al doilea rând, deși în *Stilistica* sa face frecvent trimitere la dicționarul lui Tiktin (de 42 de ori!), în acest caz nu mai procedează la fel. Dacă ar fi căutat la cuvintele *auz* și *câine*, ar fi descoperit expresia cu explicații și ilustrări din literatură. De altfel, ar fi găsit-o și la Hasdeu (în *HEM*), la care nu se referă decât o singură dată (pentru o chestiune de morfologie). Ni se pare, de

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

asemenea, gravă neconsultarea *Semasiologiei* lui Şăineanu (trimite la Sainéan, L. – pentru problema argoului), unde ar fi aflat, în consistenta secţiune dedicată idiotismelor („metafore"), două contexte revelatoare din basmele lui Petre Ispirescu: „Inima îi dete brânci şi ea nu se putu opri, ci îl sărută. Aleodor, cum se deşteptă, îi trase o palmă de *auzi câinii în Giurgiu*" (*Aleodor Împărat*); „Zmeul trase fetei şi de astă dată o calcavură de *auzi câinii în Giurgiu*" (*Poveste ţărănească*) [Şăineanu, 1999, 256][6]. Interesant este că Iordan scrisese un necrolog pentru Şăineanu (în 1934); mai mult decât atât, în 1937, făcuse o introducere la basmele lui Petre Ispirescu (de 13 pagini)[7]. Oare nu le citise? Ar fi putut identifica expresia şi la Barbu Ştefănescu Delavrancea (în naraţiunea *Boaca şi Onea*): „Hoţul face un pas înainte. / – Când te-oi plesni, auzi câinii în Giurgiu!" sau, într-o formă modificată, la Gligore M. Jipescu (vezi *infra*)[8].Pentru un savant de talia lui Iordan, asemenea omisiuni nu sunt scuzabile, deşi într-o atare situaţie se poate spune: *Quandoque bonus dormitat* ***Iordan***.

Expresia *a auzi câinii în Giurgiu* va fi fost destul de cunoscută pe la începutul secolului al XX-lea. Unii scriitori, din spirit ludic, fac aluzie la ea. De pildă, Topârceanu: „Peste apă, prin bezna nopţii fără stele, cu cer acoperit, nu se vedea dincolo nimic. Doar mai jos, spre malul dimpotrivă, clipeau câteva luminiţe risipite în întuneric, departe... Şi *s-auzeau câinii-n Giurgiu*". Este fraza cu care se încheie *Pirin-Planina*. Autorul rememorează o secvenţă în care, aflat pe malul bulgăresc al Dunării, în prizonierat, contemplă spaţiul românesc.

Un concitadin şi contemporan al lui Iordan, scriitorul Anton Marin (militar de carieră), într-o carte de amintiri relatează o întâmplare în care, proaspăt licean fiind (înaintea Primului Război Mondial), dă replica unui profesor de muzică de la Piatra-Neamţ: „Când i-am spus că sunt venit de la Tecuci şi el a făcut o glumă: ...că pe acolo «băieţii nu cântă, ci...» însă i-am luat-o eu înainte: – Nu, domnule, de urlat numai câinii urlă... dar la Giurgiu, nu la Tecuci" [Marin, 1989, 81].

Spuneam că stabilirea originii acestei expresii prezintă mai multe dificultăţi. Totuşi sugestia poate veni dinspre următorul fragment din *Opincaru*' lui Jipescu: „Bei uniori până-ţi trăsnesc urechili, până-ţi laşi zălogu căciula şi ziechia, până *auzi câini[i]-n ceriu şi toaca lu sfântu Ilie*" [Jipescu, 1881, 30]. Gligore Jipescu, încercând să imite graiul ţăranului muntean, nu utilizează întotdeauna adecvat frazeologismele (este cam „impostor")[9], dar exemplul său este citat atât de Hasdeu (*HEM,* 1974, s.v. *aud*, *auz*), cât şi de Tiktin (*TDRG,* 1998, s.v. *câine*)[10]. Citatul din Jipescu poate fi corelat cu ceea ce precizează un informator al lui Hasdeu (T. Popescu, Buzău, c. Chiojdu-Bâsca): „În loc de «câinii în Giurgiu» se zice uneori «cocoşii»: «Când ţi-oi trage o palmă, auzi cocoşii în Giurgiu»". Avem convingerea că cele două expresii, *a auzi toaca în cer* şi *a auzi câinii în Giurgiu*, cel puţin în punctul de plecare, trebuie corelate, deoarece fac parte din aceeaşi sferă a credinţelor populare.

În cazul izolării *a auzi câinii în Giurgiu*, este posibil să asistăm la unele interferări. Doar una dintre împrejurările de mai jos a dus la ivirea acestei expresii

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

munteneşti, dar nu este exclus să-şi fi adus contribuţia şi celelalte la generalizarea ei.

[a] Afirmam că sintagma evidenţiază un auz ascuţit, fin, capabil să perceapă zgomotul slab al fiinţelor aflate la mare distanţă. Ar putea fi vorba de cocoşi, în primă instanţă. Iată ce scrie, în acest sens, Romulus Vulcănescu: „[În timpul nopţii, săteanul, n.n. – *C.M.*] se orienta şi după unele semne reale sau fictive magico-mitice de la miezul nopţii: cântatul îndepărtat al cocoşilor, ca un cântat din cer, baterea toacei de la mezonoptică, ca o toacă din cer, adierea zânelor în hore aeriene, fofilarea zburătorului după dâra de lumină a mersului lui etc." [Vulcănescu, 1987, 437]. Deoarece şi lătratul câinilor (mai îndepărtat sau mai apropiat) putea fi auzit, la sate, în liniştea nopţii, substituirea cu *câinii* se putea face (vezi *supra*, exemplul lui Jipescu[11]). Desigur că o lovitură puternică peste cap (eventual chiar peste ureche) poate genera o senzaţie de „ţiuit" în urechi, dar aceasta nu seamănă cu zgomotul scos de toacă sau cu lătratul unui câine. Poate că doar *căţelul pământului* (animal mirific, numit şi *ţâncul / orbetele pământului*, ce duce o viaţă subterană, în preajma cimitirelor din afara satelor, a stâlpilor, a crucilor şi a troiţelor de hotare) este capabil de un asemenea sunet: „Lătratul lui strident prevesteşte moartea sau alte nenorociri pe capul celui care îl aude la miezul nopţii, între toaca din cer şi cântatul cocoşilor" [Vulcănescu, 1987, 534]. Aşadar, este posibil să se fi spus, iniţial, *a auzi cocoşii → câinii în cer*.

[b] În ceea ce priveşte termenul *Giurgiu*, acesta ar putea fi şi oronimul Giurgiu. În *CADE,* 1931 (p. 1663, s.v. *Giurgiu*) găsim „Giurgiu, munte, făcând hotarul între jud. Putna şi Buzău[12]; 1650 m. altit.". Într-o asemenea situaţie, câinii care ar putea fi auziţi (de la poalele muntelui) în depărtare, ar fi câinii ciobanilor care-şi pasc turmele pe înălţimile respectivului munte.

[c] Mai probabil este ca toponimul Giurgiu, numind oraşul de la Dunăre, să fie termenul căutat. Judecînd după scriitorii la care apare (Ispirescu, Caragiale, Jipescu, Delavrancea), expresia nu este doar muntenească, ci chiar bucureşteană. Faţă de Bucureşti, localitatea Giurgiu reprezintă extremitatea sudică[13]. A auzi, fiind la Bucureşti, câinii tocmai din Giurgiu, ar fi, să recunoaştem, o performanţă. Dar Giurgiu a fost şi raia turcească timp de mai multe secole[14], or prin cuvântul *câine* erau desemnaţi şi păgânii, în speţă *turcii* (vezi şi la Neculce: „[turcii] ţân şi ei prieteşugul ca cânii vinerea"), deci nu ne-ar mira ca expresia să cuprindă şi această conotaţie.

[d] Ne-am mai putea întreba dacă nu cumva câinii din Giurgiu ar avea mai multe motive să latre sau să urle (mai tare) decât semenii lor din alte zone. Greu de răspuns, dar se poate invoca obiceiul din sudul Munteniei (existent şi în Dobrogea) de a da câinii în tărbacă (de unde şi expresia *a da / lua* (pe cineva) *în tărbacă* „a bate") sau în jujeu[15], practică magică de alungare simbolică a lupilor în prima zi după Lăsatul Secului de Paşti [cf. Ghinoiu, 1997, 199, dar şi 101][16]. Chinuiţi prin mijloace extrem de violente, câinii fugeau şi se refugiau prin satele vecine de unde urlau multă vreme, până la revenirea acasă.

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

Făcând o scurtă recapitulare, considerăm că mai ales soluţiile [a] şi [c] (sau [a] → [c]) sunt acceptabile. Celelalte două vor fi avut (sau nu vor fi avut, poate) rolul lor în răspândirea expresiei.

3. Ambele sintagme (şi *a auzi toaca în cer,* şi *a auzi câinii în Giurgiu*) conservă exagerarea celui care, rostind aceste vorbe ameninţătoare, se crede capabil să dea lovituri atât de dibace, încât să-i facă celuilalt un auz ieşit din comun[17]. Cele două expresii se încadrează în sfera „consecutivei cu sens superlativ" (Zafiu, 2001, 245), foarte bine reprezentată în limba română, mai ales când este vorba de bătaie[18].

NOTE

[1] La Stelian Dumistrăcel descoperim doar expresia *a scrie numele* (cuiva) *pe toacă* „a destina (pe cineva) durerilor de cap, necazurilor, pedepsei divine" [Dumistrăcel, 2001, 412-413], ce conservă o practică de magie homeopatică.

[2] Sublinierile ne aparţin.

[3] Exemplul apare şi la Dumitru Irimia [Irimia, 1999, 139].

[4] Care aveau „auzenii", cum tot iluzii (de data aceasta, vizuale – „vedenii") are cel care, lovit, vede „stele verzi".

[5] Amintim că lingvistul român a publicat studiul *Limba „eroilor" lui I. L. Caragiale* încă din 1955 [reprodus în SIL, 1969, 400-432]. La Caragiale expresia mai apare cel puţin o dată. Vezi *Formule topografice* [în Caragiale, 2000, 811]: „Un bătăuş trebuie să-şi găsească şi el Bacăul; o să capete şi el odată una, *s-auză câinii în Giurgiu*!".

[6] Secţiunea respectivă se găseşte la Şăineanu, 1999, 239-263. Ediţia originară a *Semasiologiei* a fost publicată în 1887.

[7] Vezi *Bibliografia lucrărilor academicianului Iorgu Iordan* [în *OI,* 1958].

[8] În aceeaşi *Stilistică*, observăm că Iordan trimite la Ispirescu (vezi *Indicele de autori*) doar de două ori (o dată după Tiktin şi o dată după Philippide), la Jipescu (*Opincaru*') – o singură dată (după Tiktin) – pentru fonetică, la Delavrancea (*apud* Tiktin) o dată – pentru izolări. Până şi Sadoveanu este marginalizat: doar de trei ori, dar o singură dată cu un fragment dintr-un text (*Zodia Cancerului*) – pentru izolări. Scriitorii preferaţi sunt Creangă, Caragiale şi Brătescu-Voineşti, din care Iordan citează masiv. Motivaţia este oferită la începutul cărţii [Iordan, 1975, 15] unde, pornind de la concepţia stilistică a lui Ch. Bally (pe care grefează şi unele idei ale lui Leo Spitzer), Iordan declară: „Am văzut că potrivit deosebirii esenţiale dintre cele două aspecte ale limbajului uman, Bally cere să luăm în consideraţie, când facem stilistică, numai pe cel vorbit, care-i infinit mai bogat în material expresiv. Cel scris poate fi atras şi el în sfera preocupărilor noastre, dacă şi întrucât conţine particularităţi stilistice venite din vorbirea curentă". După care adaugă într-o notă de subsol: „Este, la noi, cazul lui Creangă, Caragiale şi Brătescu-Voineşti, de pildă, care au un stil «vorbit»: popular (dar stilizat, în sensul că povestitorul face impresia unui ţăran cultivat) la primul, familiar la ceilalţi doi (cu deosebirea esenţială totuşi că la Caragiale familiaritatea are, de cele mai multe ori, aspect periferic). În discuţiile noastre, voi utiliza adesea material lingvistic din operele acestor scriitori". Credem însă că Iordan ar fi trebuit să-i dea ceva mai multă atenţie lui P. Ispirescu, pe care, de altfel (vezi ibid., 185), îl trece în rândul autorilor „popularizanţi", alături de Th. Speranţia şi S. Fl. Marian. Pentru prezentarea şi evaluarea critică a concepţiei stilistice a lui Iordan, vezi Irimia, 1999, 9-16.

[9] Vezi contextul următor: „*Muncesc până saru stele verzi din ochi* şi tot nu mai scapă de sărăcie" [Jipescu, 1881, 40]. Ştim că *a vedea stele verzi* se foloseşte în alt fel de context.

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

[10] Cu mențiunea că în *HEM,* 1974 (ediția lui Gr. Brâncuș) apare „toaca la [sic!] Sfântu Ilie", când, de fapt, este „toaca lui Sfântu Ilie" în contextul original.

[11] Unde efectul este halucinant datorită stării de ebrietate.

[12] Vezi și cele spuse de informatorul lui Hasdeu, din jud. Buzău.

[13] Vezi și cele spuse de Răzvan (în drama *Răzvan și Vidra* lui Hasdeu [Cântul V]): „Nu-i timp de vorbe!... Pe când viteazul Mihai / Scaldă Țara Muntenească de la Giurgiu pân' la plai, / În sângele de năpârcă al urdiilor păgâne". La nord de București, în partea opusă (cam la aceeași distanță), se găsește localitatea Urlați. Toponimul apare într-un context expresiv, asemănător sintagmei cercetate de noi, la Ispirescu: „Venind zmeul acasă, fata îl întrebă unde îi stă puterea. El *îi trase o palmă ca la Urlați*" [*apud* Șăineanu, 1999, 256]. Toponimul este foarte potrivit (se justifică din punct de vedere stilistic), întrucât efectul unei lovituri puternice poate fi (și adesea este) un *urlet* de durere.

[14] Iată un fragment edificator: „...Giurgiul – sentinela capitalei la Dunăre – vechea și zbuciumata cetate, stăpânită când de români, când de turci. [...] În cinci sute de ani și-a văzut de paisprezece ori bisericile prefăcute în geamii: creștinii trebuiau să se ascundă prin beciuri ca să se poată închina în legea lor" (Al. Vlahuță, *România pitorească* [cap. 12]).

[15] Despre practica *datului câinilor în jujeu / jujău*, vezi și narațiunea lui Fănuș Neagu, *Ningea în Bărăgan (Olelie)*.

[16] Iată o precizare importantă: „Datul câinilor în tărbacă a fost un obicei venit din sudul Dunării, care se practica în unele enclave eterogene din preajma văii Dunării" [Vulcănescu, 1987, 534].

[17] Tot ca exagerare, vezi și formula (curentă, de altfel) a unui șef de jandarmi din *Groapa* lui Eugen Barbu, înainte de a-i face pe niște hoți de cai să-și mărturisească, printr-o strașnică bătaie, vina: „– Las', ca-i să spui tu și ce lapte ai supt de la mă-ta..." (cap. *La pârnaie*).

[18] „Foarte multe consecutive sunt puse în legătură cu bătaia; în contextul «îți dau una...», superlativul loviturii poate fi *de-ți merg fulgii, de vezi stele verzi, de auzi câinii din [sic!] Giurgiu, de zici «ce-i aia», de-ți sună apa în cap, de-ți sar capacele* etc." [Zafiu, 2001, 245-246]. Se pot adăuga tot aici, precizăm noi, cele de tipul „te bat de *te usuc / zvânt / îndoi / snopesc / omor* etc.".

BIBLIOGRAFIE

1. *CADE,* 1931 = I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, București, Editura Cartea Românească [1926-1931].

2. Caragiale, 2000 = Caragiale, *Opere, I, Proza literară* (ediție de Stancu Ilin, Nicolae Barna, Constantin Harlav), București, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

3. Dumistrăcel, 1980 = Stelian Dumistrăcel, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

4. Dumistrăcel, 2001 = Stelian Dumistrăcel, *Până-n pânzele albe. Expresii românești* (ediția a II-a, revăzută și augmentată), Iași, Editura Institutul European, 2001.

5. Ghinoiu, 1997 = Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997.

6. *HEM,* 1974 = B.-Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor* (ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș), vol. II, București, Editura Minerva, 1974.

7. *SIL,* 1969 = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1969.

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)

8. Iordan, 1975 = Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române* (ediția a II-a), București, Editura Științifică, 1975.

9. Irimia, 1999 = Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică*, Iași, Editura Polirom, 1999.

10. Jipescu, 1881 = Gligore M. Jipescu, *Opincaru. Cum ieste și cum tribuie să hie săteanu*, București, Tipografia Alessandru A. Grecescu, 1881.

11. Marin, 1989 = Anton Marin, *Lumea lui Tonică*, București, Editura „Ion Creangă", 1989.

12. *MDA,* 2003 = *Micul dicționar academic*, Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I (A-C), 2001; vol. II (D-H), 2002; vol. III (I-Pr), 2003; vol. IV (Pr-Z), 2003.

13. *OI,* 1958 = *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958.

14. *PLS,* 1967 = *Povești, legende și snoave*, București, Editura Academiei, 1967.

15. Șăineanu, 1999 = Lazăr Șăineanu, *Încercare asupra semasiologiei limbei române*, Timișoara, Editura de Vest, 1999.

16. *TDRG,* 1998 = Dr. H. Tiktin, *Dicționar Român-German*, vol. I (A-C), ediție anastatică, București, Editura Paideia, 1998.

17. Vulcănescu, 1987 = Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei, 1987.

18. Zafiu, 2001 = Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.

BDD-A20612 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:38 UTC)